

**ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ТА УКРАЇНА
У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЯХ ПОЛЬСЬКОЇ
ЕМІГРАЦІЙНОЇ ОПОЗИЦІЇ СЕРЕДОВИЩА Є. ГЕДРОЙЦЯ:
ВІЗІЇ, ДИСКУСІЇ, РЕАЛІЇ**

Людмила СТРІЛЬЧУК, Юля ПАСІЧНИК

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк (Україна)

Strilchuk.Lyudmila@vnu.edu.ua, Pasichnyk.Yulia@vnu.edu.ua

**EUROPEAN POLICY AND UKRAINE IN THE FOREIGN
POLICY CONCEPTS OF THE POLISH EMIGRANT
OPPOSITION CIRCLE OF E. GEDROYTS: VISIONS,
DISCUSSIONS, REALITIES**

Lyudmila STRILCHUK, Yulia PASICHNYK

Lesya Ukrainka Volyn National University

ORCID ID: 0000-0002-0700-6080

ORCID ID: 0000-0002-2101-9523

Strilchuk Lyudmila, Pasichnyk Yulia. European policy and Ukraine in the foreign policy concepts of the Polish émigré opposition circle of Jerzy Gedroyc: visions, discussions, realities.

The article analyses the views of the Polish émigré opposition, the so-called circle of Jerzy Giedroyc and Juliusz Meroszewski, which represented the vision of the intellectual circle of the Polish opposition in the pages of the magazine *Kultura*. **The novelty of the study** lies in a generalised analysis of ideas about European politics and Ukraine's place in it in the foreign policy concepts of the Polish émigré opposition in the late 1940s to the 1980s. **The aim of the article.** Conduct a comparative analysis of the evolution of the political views of the Polish émigré opposition. **Methodology.** To achieve the research objectives, methods of objectivity, historicism and analysis were used. **Conclusions.** The political map of Europe, which became a new political reality after the end of World War II, was at the centre of heated discussions not only among politicians but also among public intellectuals.

In the context of ongoing Russian aggression against Ukraine, the relevance of European politics and our country's place in it are becoming increasingly important. Ukrainian and Polish political elites are increasingly turning to the intellectual legacy of E. Gedroyc, finding relevance in his concepts.

An undoubted achievement of the Paris-based *Kultura* was that the Polish and Ukrainian intellectual elites embarked on a path of reconciling complex historical issues of their shared history, beginning a conversation about their difficult historical legacy, clearly realising that without this, genuine inter-ethnic reconciliation and cooperation are impossible. Most importantly, according to the authors of the article, the Paris-based *Kultura* created a clear mental map of Ukraine as a state that is a good and reliable neighbour to the Republic of Poland, a strategic partner and a reliable ally.

Perspectives for future research. Today, it is very important for Ukraine to find its own niche in European politics. Therefore, it is important to study the experience of previous decades and take it into account in the future. The prospects for research are to determine the optimal vector of Ukrainian foreign policy.

Keywords: *European politics, Jerzy Gedroyc, Ukraine, Poland, political concepts, Soviet period, Polish opposition, opposition press, émigré circles, Paris-based Kultura.*

Вступ. Друга світова війна кардинально змінила не лише політичну мапу Європи, але й польське суспільство. Попри заяви польського еміграційного уряду, що саме він представляє польське суспільство, його вплив на останнє був не значним, він стрімко втрачає підтримку поляків. Паралельно із цим, наприкінці війни, у польському суспільстві зріє незадоволення політикою польських комуністів. Після ліквідації, у 1948 році, невідконтрольної комуністам партії (Польської народної партії), було фактично знищено останній опозиційний осередок радянському режиму, після чого опозиційно налаштоване населення ПНР, остерегаючись переслідувань та репресій перейшло до вербальної форми протесту¹.

Фактично, до кінця 60-х років ХХ століття у ПНР існувало три основні течії інакodomства: ревізіонізм,

ліберальне середовище та інтелігенція пов'язана із церквою, позицію якої називають реалістичною або неопозитивістичною. Ці опозиційні середовища діяли у Польщі, їх детально вивчала українська дослідниця Х. Чушак². Кожне із згаданих опозиційних напрямів мав свої особливості у критиці існуючого режим у ПНР, пропагуючи власні погляди через низку опозиційних видань у самій Польщі. Авторки ж статті пропонують зупинитися на аналізі позиції польської еміграційної опозиції, так званого середовища Єжи Гедройця та Юліуша Мерошевського, що крізь призму сторінок «Культури» репрезентували візію інтелектуального середовища польських опозиціонерів.

Історіографічний огляд. Тему польської еміграційної опозиції середовища Є. Гедройця

¹ Kamiński Ł. «Polacy wobec nowej rzeczywistości 1944-1948» [Poles facing the new reality, 1944-1948], *Formy pozainstytucjonalnego, żywiolowego oporu społecznego*, Toruń: Adam Marszałek, 2000, P. 245-254 [in Polish].

² Chushak KH. *Nemaye vil'noyi Pol'shchi bez vil'noyi Ukrainy: Ukraina ta ukrayintsi u politychniy dumtsi pol's'koyi opozytsiyi (1976-1989)* [There is no free Poland without a free Ukraine: Ukraine and Ukrainians in the political thought of the Polish opposition (1976-1989)], L'viv: Instytut ukrayinoznavstva im. I. Kryp'yakevycha NAN Ukrainy; Vydavnytstvo «PAIS», 2011, 304 p [in Ukrainian].

та українське питання на шпальтах паризької «Культури» вивчали вітчизняні та зарубіжні історики. Зокрема українські вчені Б. Бакула³, О. Морозова⁴, С. Стоєцький⁵, Л. Стрільчук⁶, Х. Чушак⁷ досліджували різні аспекти діяльності Є. Гедройця, його оточення та концепції польської зовнішньої політики, зокрема місця у ній України. З польських вчених найбільший внесок у вивчення спадку Є. Гедройця та праризької «Культури» здійснила варшавська дослідниця Б. Бердиховська⁸ яка не просто опублікувала низку статей, але й впорядкувала і опублікувала лисити та архіви Є. Гедройця. У статті широко цитуються праці самого Є. Гедройця, а також представників польського опозиційного середовища, які стали важливим джерелом для написання статті.

Мета дослідження проаналізувати зовнішньополітичні концепції польської еміграційної опозиції гедройцівського середовища та простежити роль України у європейській політиці за візією польських публічних інтелектуалів.

Актуальність і новизна. У сучасних умовах триваючої російської агресії супроти України питання європейської політики та місця у ній нашої країни актуалізуються. Українська та польська політичні еліти усе частіше звертаються до інтелектуального спадку Є. Гедройця, знаходячи у його концепціях важливі моменти, які сьогодні можуть бути використаними у зовнішній політиці. Саме тому вивчення та аналіз польської опозиційної думки Гедройцівського середовища є важливими та запитаними. Методологічно задля досягнення мети дослідження застосовано методи об'єктивності, історизму та аналізу.

Основна частина. Не секрет, що після завершення Другої світової війни, нова політична мапа стала політичною реальністю, опинившись в епіцентрі гострих дискусій не тільки політиків, але й публічних інтелектуалів. Фактично, на той час польська зовнішня політика була повністю кардинально переглянута, адже у нових геополітичних умовах ситуація складалася так, що всі рішення офіційної Варшави затверджувалися або ж диктувалися із Москви. Парадоксально, однак фактом залишається те, що заборона на політичні дискусії у ПНР породила,

ймовірно, найбільш важливу концепцію сучасної польської східної політики, так звану доктрину УЛБ (скорочення від назв країн – Україна, Литва, Білорусь) Єжи Гедройця та Юліуша Мєрошевського. Дана ідея зводилася до двох головних моментів, які сьогодні видаються абсолютно очевидними, однак у ті дні, були далеко неоднозначними заявами для представників польської еміграції. Суть, згаданої ідеї, зводилася до того, що повоєнна Польща мала прийняти нові повоєнні кордони та відмовитися від ідей ревізйонізму, підтримавши незалежність українців, литовців і білорусів та з розумінням віднестися до їхнього бажання інтегруватися із Західною Європою⁹.

Один із співзасновників часопису «Культура», польський митець Юзеф Чапський, свого часу, виступаючи в 1950 році в Берліні на установчих зборах Конгресу свободи культури стверджував, що Європа не закінчується на Ельбі і, що Україна теж є частиною Європи. Ю. Чапський зазначав: «...Ми б хотіли почути виразний голос вільних росіян, який забезпечить народам, що входять до складу Союзу РСР, не лише автономію, не тільки згоду на внутрішню федерацію СРСР, але й на свободу вибору, як і з ким вони бажають об'єднуватися у федерацію. Ця справа не є внутрішньою справою Росії, вона стосується цілої Європи, з якою такі країни, як Україна, мають більше історичних зв'язків, аніж про це відомо пересічному європейцю»¹⁰. Вирішення піднятої проблеми вбачалося можливим через прийняття як аксіомі тези про те, що Європа не закінчується на польсько-українському кордоні. Слідуючи за даною метою у 1947 році польською еміграційною опозицією було утворено часопис «Культура»¹¹, до редколегії якого увійшли провідні, на той час, польські публічні інтелектуали.

Ідейним надхненником, засновником та головним редактором журналу «Культура» був польський еміграційний діяч, журналіст та публіцист Єжи Гедройць. На переконання авторок статті, феномен Є. Гедройця полягав у його унікальному баченні сучасного світу, адже він працював аби змінити існуючі реалії¹². Як відомо, політичні погляди останнього сформувалися під впливом пропаганди, так званої, «прометейської ідеї», що лягла в основу польської міжвоєнної політичної доктрини і мала на

³ Bakula B. «Pol'shcha i Ukrayina v diyal'nosti «Kultury» [Poland and Ukraine in the activities of «Kultury»], *Suchasnist'*, 1997, § 1, P. 97-103 [in Ukrainian].

⁴ Morozova O. «Ideya nezalezhnoyi Ukrayiny v diyal'nosti Yezhy Hedroytsya» [The idea of an independent Ukraine in the activities of Jerzy Giedroyc], *Naukovi pratsi. Istoriya*, Vyp. 262, T. 274, Mykolayiv, 2016, P. 70-83 [in Ukrainian].

⁵ Stoyets'kyu S. «Ukrayina v heopolitychniy kontseptsii «Kul'tury»: istoriya i suchasnist» [Ukraine in the geopolitical concept of «Culture»: history and present], *Rol' paryz'koyi «Kul'tury» v stanovlenni ukraïns'ko-pol's'koho vzayemorozuminnya: Zbirnyk naukovykh prats' Mizhnarodnoho kruhloho stolu (25-26 travnya 2000 r.)*, Kyiv: Tsentр Ukraïns'ko-Pol's'kykh studiy, 2002, P. 73-79 [in Ukrainian].

⁶ Stril'chuk L. «Paryz'ka «Kul'tura» 1950-1980-kh rr.: pro ukraïns'ke pytannya v konteksti yevropeys'koyi polityky» [Paris «Culture» 1950-1980s: on the Ukrainian question in the context of European politics], *Litopys Volyni. Vseukraïns'kyi nakovyy chasopys*, 2022, Ch. 27, P. 176-179 [in Ukrainian]; Strilchuk L., Pasichnyk Y. *Presidential dimension of modern Ukrainian-Polish relations* [Presidential dimension of modern Ukrainian-Polish relations], Lutsk: Terezy, 2020, 360 p [in Ukrainian].

⁷ Chushak KH. *Nemaye vil'noyi Pol'shchi bez...* op. cit..

⁸ Berdykhov'ska B. «Ukrayina v zhytti Yezhy Hedroytsya ta na shpal'takh paryz'koyi «Kul'tury» [Ukraine in the life of Jerzy Giedroyc and in the columns of the Parisian «Culture»], *Prostir svobody. Ukrayina na shpal'takh paryz'koyi «Kul'tury»*, Kyiv: KrytykaYU 2005, P. 9-32 [in Ukrainian].

⁹ Strilchuk L., Pasichnyk Y. *Presidential dimension...*, op. cit., P. 35.

¹⁰ Czapski J. «W Berlinie o zjednoczonej Europie» [Berlin on a united Europe], *Kultura*, Paryż, 1951, № 9, P. 109-111 [in Polish].

¹¹ Stoyets'kyu S. *Ukrayina v heopolitychniy...* op. cit., P. 74-75.

¹² Bakula B. *Pol'shcha i Ukrayina...*, op. cit., P. 98-99.

меті боротьбу за створення незалежних радянських республік, котрі у період 1918-1921 років втрапили під контроль російських більшовиків¹³. Власне, формуванню такої позиції певною мірою сприяли й представники еміграційного уряду Української Народної Республіки, які жили у Парижі. По завершенні Другої світової війни прометеїстські ідеї ширилися і у Лондоні. Фактично, Є. Гедройць причетний до формування тут Східного інституту, котрий став видавати часопис «The Eastern Review».

Варто зауважити, що одразу після завершення Другої світової війни питання повоєнних кордонів стало предметом гострих дискусій не лише у самій Польщі, але й між представниками української та польської еміграції. Х. Чушак, досліджуючи цю проблему, дійшла висновку, що станом на 1950 рік активні спроби налагодити контакт поміж польськими та українськими еміграційними політичними інститутами майже припиняються і причиною цього стало саме питання повоєнних кордонів¹⁴.

Своєрідним «введенням» Є. Гедройця до українського світу став його візит у службових справах на Гуцульщину під час якого зав'язалися приятельські взаємини останнього із станіславівським єпископом Української греко-католицької церкви Г. Хомишиним, із редактором видання «Діло» та із прес-секретарем Українського парламентського представництва у Другій Речі Посполитій І. Кедриним-Рудницьким¹⁵.

У 1952 році паризький часопис «Культура» виходить на дискурсивну арену польсько-українських територіальних суперечок. Саме з того часу, його редактор Є. Гедройць поступово розпочинає втілювати у життя власний задум, котрий виношувався ним декілька останніх років. Суть цього задуму зводилася до того, що необхідно від імені поляків відмовитися від земель, які відійшли після Другої світової війни від Польщі до України. І як покаже практика, ці зусилля не стали марними, адже концепція часопису «Культура» мала найбільший вплив на сприйняття «східної проблематики» опозиціонерами Польщі¹⁶, і, завдяки цій позиції, тема кордонів в очах польської опозиції втратила свою гостроту. Питання польсько-українського кордону та територіальних претензій до України з боку поляків у публікаціях, надалі, піднімалися вкрай рідко, натомість, гострі суперечки, що точилися на шпальтах опозиційної преси, стосувалися інших проблем. І це було великим переломом у ставленні поляків до українського питання.

Важливою складовою орієнтації в українських справах для Є. Гедройця стала нагальна потреба пошуку дописувачів-співробітників для часопису

«Культура». Відомо, що іще в міжвоєнний період, Є. Гедройць познайомився із особою, котрій, згодом, належатиме одна із повідних ролей в українсько-польському міжнаціональному діалозі. Цією особою був С. Стемповським, що походив із, так званих, кресових земель, був, у минулому, крупним поміщиком і обіймав посаду міністра сільського господарства в Україні при С. Петлюрі. Згодом, син С. Стемповського тісно співпацюватиме із паризькою «Культурою», ставши, чи не головним експертм «Культури» в українських справах, добре відомим читачам часопису під псевдо Павел Гостовець¹⁷.

У той час, коли польське суспільство було іще абсолютно не готовим відмовитися від ідеї відродження Польської держави у кордонах Першої Речі Посполитої, Є. Гедройць стверджував, що «не буде насправді вільних поляків, чехів чи угорців без вільних українців, білорусів чи литовців»¹⁸.

Редактор часопису «Культура» зумів зібрати навколо себе інтелектуалів, які сформували інститут польської опозиційної думки, запропонувавши абсолютно нову модель міжнародних відносин після Другої світової війни. Саме це середовище напророкувало незалежність України, Білорусі та Литви. Отже, у поглядах польської еміграційної опозиції Гедройцівського середовища, вільна Україна уособлювала собою невідворотність розпаду Союзу РСР, що у 70-80-ті роки ХХ століття видавалися абсолютною фантастикою¹⁹.

Зокрема, дискусія в українському питанні розпочалася із необхідності перегляду кордону, встановленого Ризьким договором, після виходу у світ статті Ю. Лободовського – головного радника Є. Гедройця з українського питання. Згадана стаття побачила світ в березні 1952 року на шпальтах «Культури» та мала назву «Проти почвар минулого»²⁰. Публікація стала, свого роду, програмою порозуміння поміж сусідніми країнами. Фактично, програму Ю. Лободовського можна звести до декількох головних постулатів, зокрема про те, що незалежність України – є одним із життєвих інтересів Польщі, власне, як і тісна польсько-українська політична співпраця. Автор концепції вважав, що було б оптимальним, якби це співобітництво відбувалося в межах центральноєвропейської федерації, адже: «Україна, як учасник федерації, що охоплювала би країни ЦСЄ, не повинна мати побоювань щодо польського домінування. Людський та економічний потенціал недостатній, порівняно із Росією, став би у такому разі доволі високим, аби вона почувалася впевнено»²¹.

Як продемонструвала історія, важливе значення у процесі погодження із новими кордонами мав час.

¹³ Morozova O. Ideya nezalezhnoyi Ukrayiny..., op. cit., P. 75.

¹⁴ Chushak KH. Nemaye vil'noyi Pol'shchi bez..., op. cit., P. 82.

¹⁵ Stril'chuk L. Paryz'ka «Kul'tura»..., op. cit., P. 178.

¹⁶ Berdykhovs'ka B. Ukrayina v zhytti..., op. cit., P. 9-22.

¹⁷ Stril'chuk L. Paryz'ka «Kul'tura»..., op. cit., P. 177-178.

¹⁸ «Deklaracja w sprawie ukraińskiej» [Declaration on the Ukrainian Question], *Kultura*, Paryż, 1977, № 5, P. 6 [in Polish].

¹⁹ Stoyets'kyu S. Ukrayina v heopolitychniy..., op. cit., P. 78.

²⁰ Lobodowski J. «Przeciw upiorom przeszłości» [Against the ghosts of the past], *Kultura*, Paryż, 1952, № 2-3, P. 58 [in Polish].

²¹ Lobodowski J. Przeciw..., op. cit., P. 55 [in Polish].

До середини 70-х років ХХ століття виросло нове покоління поляків, яке соціалізувалося у Польщі без «кресів»²². Однак, не слід забувати, що проблема втрати цих територій міцно закоренилася у польській суспільній історичній пам'яті. Навіть більше – опозиція підважувала майже всі постулати офіційної влади, тож, зважаючи на великий сентимент до Львова, природною реакцією опозиціонерів було б відновлення вимог повернути Польщі Східну Галичину. Проте, лінія аргументації паризької «Культури» стала для багатьох опозиціонерських середовищ доволі переконливою. У результаті, жодне із опозиційних середовищ не висувало вимог стосовно зміни польсько-українського кордону, більшість, навіть, рішуче відкидали можливість таких претензій.

Усі опозиційні польські середовища чітко усвідомлювали, що загалом погляди польського суспільства можуть дещо різнитися від опозиційних, і, що постулат про повернення Польщі її колишніх територій на сході «може ще нині розраховувати на підтримку чималої частини поляків, які все ще помічають на сході лише Росію»²³. Причиною цього, як вважали опозиціонери, була у відсутності дискусій у самосу польському суспільстві щодо форми східного кордону ПНР.

Ще одним із найважливіших запитань, яке ставила перед собою редколегія паризької «Культури», був перегляд спільного історичного спадку поляків та українців. Піддавалася критиці невдала, на думку авторів, національна політика Другої Речі Посполитої, а тому ще актуальнішим вбачався пошук шляхів до порозуміння між поляками та українцями. Окрім того, чітко декларувалася одна на двох мета: боротьба супроти спільного ворога – СРСР. Будучи симпатиком українського самостійницького руху, Є. Гедройць розумів його політичне значення, саме тому одним із найголовніших завдань ставив міжнаціональне примирення, налагодження польсько-українських міжнаціональних відносин і підтримку поляками прагнень українського народу до незалежності²⁴.

Справедливою буде і заувага про те, що польські еміграційні кола, в перші роки виходу часопису «Культури», не особливо реагували на заяви Є. Гедройця та лондонського кореспондента «Культури» Ю. Мерошевського, які наполягали на необхідності визнання незворотності територіальних змін, що відбулися у наслідок Другої світової війни. У 50-60-х роках ХХ століття такі погляди були сміливою новатреською позицією, яка йшла у розріз із тогочасною думкою політичних польських емігрантських діячів,

що перебували у США та Великій Британії. Ще більшу незгоду, позиція редакції «Культури» викликала у тієї частини польської еміграції, яка до 1939 року проживала на східних кресах²⁵.

Середовище Є. Гедройця обстоювало позицію про те, що безпека Польщі безпосередньо узалежнюється від факту наявності за її східним кордоном незалежних держав, що виключило б ситуацію перебування Польщі між наддержавами Німеччиною та СРСР, як це було, наприклад, напередодні Другої світової війни²⁶. Докрина Гедройця-Мерошевського поєднувала, фактично, постялтинську політичну реальність з польськими національними інтересами²⁷.

На початку семидесятих років ХХ століття Є. Гедройць висловився за підтримку концепції «Не може бути вільної Польщі без вільної України». Звісно ж, що озвучення подібної тези у межах комуністичної Польщі або ж на теренах СРСР просто не можна уявити. Як уже йшлося вище, паралельно Є. Гедройць висловлює ідею міжнаціонального примирення та порозуміння поляків та українців.

Фактично, у концепціях гедройцівського середовища простежується наступна схема: польсько-українська співпраця необхідна задля здобуття свободи Польщі, тому що українці – важливий чинник у руйнуванні СРСР. А відтак необхідно зліквідувати усе, що заважає міцному польсько-українському союзові, зокрема проблему польсько-українського кордону і проблеми, які заважають міжнаціональному примиренню. «Перший крок до незалежності наших націй це перекреслення давньої ненависті та претензій...»²⁸.

У дискусії про кордони України, вважаємо, що найбільшим досягненням Є. Гедройця та його прихильників стало підписання «Декларації щодо української справи», опублікованої у часописі «Культура» в 1977 році. Зокрема, у Декларації піднімалося питання про необхідність відновлення української державності з метою визволення й інших держав соціалістичного блоку. У Декларації йшлося про потерпання країн соцтабору не лише від російського, а й від польського імпералізму²⁹.

Зрозуміло, що вище охарактеризована позиція редакції часопису «Культура» наражалася на вороже сприйняття, критику та нерозуміння як у ПНР так і в СРСР, а тому логічно, що часопис «Культура» був офіційно забороненим у цих країнах, принаймні, аж до 1989 року. Разом із цим, вплив пропагандних гедройцівським інтелектуальним середовищем ідей, на

²² Chushak KH. Nemaye vil'noyi Pol'shchi bez..., op. cit., P. 82-83 [in Ukrainian].

²³ Łukaszów J. *Przyszłość ważniejsza niż przeszłość. Argumenty do dialogu polsko-białoruskiego* [The future is more important than the past. Arguments for Polish-Belarusian dialogue], Warszawa: Przedświat, 1986, P. 172 [in Polish].

²⁴ Gedroyts' YE. *Avtobiohrafiya u chotyry ruky* [Autobiography in Four Hands], Kyiv: Dukh i litera, 2015, P. 78 [in Ukrainian].

²⁵ Stril'chuk L. Paryz'ka «Kul'tura»..., op. cit., P. 177 [in Ukrainian].

²⁶ Gedroyts' YE. *Avtobiohrafiya* ..., op. cit., P. 38.

²⁷ Strilchuk L., Pasichnyk Y. *Presidential dimension*..., op. cit., P. 54.

²⁸ Markowicz P. «Granice» [Borders], *Zomorządność*, 1988, № 157, P. 3 [in Polish].

²⁹ Genyk M. «Rol' «Deklaratsiyi v ukraiyins'kiy spravi» 1977 roku v dosyahnenni pol's'ko-ukraiyins'koho prymyrennya» [The role of the «Declaration on the Ukrainian Affair» of 1977 in achieving Polish-Ukrainian reconciliation], *Ukrayina-Pol'sha: istorychna spadshchyna i suspil'na svidomist'*. Zbirnyk naukovykh prats', 2011, Vyp. 3-4, L'viv: Instytut ukraiyinoznavstva im. I. Kryp'yakevycha NAN Ukrayiny, P. 215 [in Ukrainian].

польське суспільство впробовж більш як тридцять років був доволі результативним: уже наприкінці ХХ століття ідеї Є. Гедройця та його однодумців, почали справляти відчутний вплив на польську політичну еліту, сприяючи змінам основних тенденцій у відносинах поляків із сусідами: українцями, білорусами та литовцями. З моменту здобуття незалежності Польщею Є. Гедройць почав ще активніше закликати до підтримки українського визвольного руху та наголошував на важливості визнання незалежності України³⁰.

Після перемоги «Солідарності» на виборах у червні 1989 року розпочалося формування польської східної політики, яка позначилася актуалізацією питань про форми та суть східної політики РП. Власне, нова східна політика – політика двох векторів продемонструвала, що велика праця Є. Гедройця та його інтелектуального середовища не пройшла даремно, адже сформульовані ними у попередні десятиліття постулати польської східної політики стали можливим для практичної реалізації.

І. Гирич, подаючи праці Є. Гедройця в збірці «З Нотаток Редактора», дає редактору паризької «Культури» наступну характеристику: «Поляк, який переконав інших поляків у необхідності незалежності України»³¹. Головним положенням Є. Гедройця щодо України була підтримка самостійницьких прагнень України без висування будь-яких попередніх умов та сприяння українським рухам, що спрямовані на здобуття незалежності. Є. Гедройць не допускав жодних розмов про «федерацію», вважаючи, що поява незалежної України, яка б стала потужною буферною країною між Росією та Польщею є головним завданням для РП³².

Польський опозиціонер Є. Гедройць неодноразово акцентує на важливості ролі України у площині збереження і підтримки безпеки та національної незалежності Третьої Речі Посполитої: «українці є заслоном між нами та Росією». Застерігав Є. Гедройць поляків і від проявів антиукраїнської риторики, котра мала місце на початку 90-х років ХХ століття, наполягаючи на тому, що «занепад цієї держави може знаменувати кінець нашої власної незалежності. Інтереси Польщі вимагають, щоб ми, наскільки це є можливим, допомагали українцям»³³. Нині в умовах російсько-української війни, наведені цитати лише увиразнюють актуальність поглядів Є. Гедройця та засвідчують правельність і далекоглядність його позиції.

Висновки. Публікації на українську тематику на шпальтах паризької «Культури» заклали міцний фундамет добросусідських відносин між оновленими і незалежними Україною та Республікою Польща, що, практично, паралельно на початку 90-х років ХХ століття, здобувають незалежність та розбудовують

державність. Безсумнівним здутком гедройцівського середовища стало те, що польська та українська інтелектуальні еліти ступили на шлях узгодження складних історичних питань спільної історії, приступивши до розмови про важкий історичний спадок, чітко усвідомлюючи, що без цього справжнє міжнаціональне примирення та співпробітництво є неможливими.

Та найголовніше, що було зроблено середовищем паризької «Культури», на думку авторок статті, це створення чіткої ментальної мапи України – держави, що є добрим та надійним сусідом для Республіки Польща, стратегічним партнером та надійним союзником. А реалії нині триваючої російської агресії супроти України нас знову і знову повертають до переосмислення спадку Є. Гедройця і не лише в Україні, але й у РП. Фактично, Республіка Польща демонструє потужну і послідовну підтримку нашої держави, вкотре підтверджуючи далекоглядність і прагматичність концепції Є. Гедройця про те, що Польща має підтримувати незалежність українців, адже без незалежної України не може бути вільної Польщі!

Стрільчук Людмила – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки. Коло наукових інтересів: сучасні українсько-польські міждержавні та міжнаціональні відносини, політика історичної пам'яті в Україні та Республіці Польща. Авторка понад 400 наукових праць, статей розвідок, у тому числі 8 монографій.

Strilchuk Lyudmila – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of World History at Lesya Ukrainka Volyn National University. Research interests: contemporary Ukrainian-Polish inter-state and inter-ethnic relations, historical memory policy in Ukraine and the Republic of Poland. Author of over 400 scientific works, research articles, including 8 monographs.

Пасічник Юля – кандидат політичних наук, докторант кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки. Коло наукових інтересів: сучасні українсько-польські міждержавні відносини, інститут президентської влади, політика історичної пам'яті. Авторка близько 30 публікацій, у тому числі однієї монографії.

Pasichnyk Yulia – Candidate of Political Sciences, doctoral student at the Department of World History at Lesya Ukrainka Volyn National University. Research interests: contemporary Ukrainian-Polish inter-state relations, the institution of presidential power, historical memory policy. Author of about 30 publications, including one monograph.

Received: 14.11.2025

Advance Access Published: December, 2025

© L. Strilchuk, Yu. Pasichnyk, 2025

³⁰ «Jerzy Giedroyc i dorobek paryskiej «Kultury» [Jerzy Giedroyc and the achievements of the Parisian «Kultura»], *Nowe ksiązki*, 1991, № 8, P. 12 [in Polish].

³¹ Gedroyts' YE. *Z notatok redaktora* [From the editor's notes], Kyiv, PrAT «Ukrayins'ka pres-hrupa», 2013, P. 3 [in Ukrainian].

³² Stril'chuk L. *Paryz'ka «Kul'tura»...*, op. cit., P. 177-178.

³³ Gedroyts' YE. *Z notatok ...*, op. cit., P. 3.